

Any XIII

Barcelona 1 de Novembre de 1900

LA TORRELLA

SETMANARI CATALA
10 CENTIMS lo número

LA COMEDIA HUMANA

Tot plorant al dífunt, ella,
 va á casa d' un altre aucell
 y 'l viudo fet un trapella
 s' olvida de sa femella
 darrera d' aquesta pell

GRATITUT

¡Gracias, amado pueblo!

¡Gracias estimats colaboradors de LA TOMASA!

A la convocatoria del número penúltim del nostre periódich, han respost una munió d' aixerits poetas y celebrats escriptors y gracias al seu ingeni havem pogut combinar ab una hermosa varietat de firmas lo present número de 'ls Morts.

Es més; á causa de la superabundancia d' original s' han quedat en terra una bella porció de xamosas composicions, puig ab l' objecte de donar més varietat al periódich hem optat pe 'l sistema de publicar poch de molts, en lloch de molt de poch.

Dispensin, donchs, aquells volguts colaboradors de 'ls que sols hem aprofitat quatre ratllas y la firma, y pensin que hi ha més dias que llangonissas.

¡Gracias á tots!

MORTS

Deu vos guard!

Vinch á comensar mon treball en LA TOMASA en la diada mes oportuna; la diada dels Morts... Sembla fet exprés pera mi, que soch un mort de tamanyo natural.

Lo que hi ha de bó en lo judici crítich que faig jo mateix de ma humil personalitat, es que soch just; soch un mort veritable, un mort indiscutible, un mort que no hi ha perill que ressuciti.

Lo que 'm consola, es que no soch sol en aquest mon. Los morts abundem més que una plaga. Y es alló que diuen: «al de muchos consuelo de... morts».

A tout seigneur, tout honneur. Comensém pe 'l principi. Primer mort de l' any; en Silvela. A la tendra edat de 65 primaveras ha finat d' una weyle-ritis aguda. D' aquest mal sols ne moren las criaturas com ja es sabut, puig las idas y venidas del Portas de Cuba aquí á la Península, sols espantan als menors d' edat. Aixó no ha sigut obstacle, donchs, perque 'n Silvela hagi deixat la pell... ministerial á sas mans. Val á dir que 'ls tontos (vegis en Cánovas), igual que 'ls orats, van incluhits en la mateixa categoria que 'ls nens ignoscents. Com ells, després del transit de la vida á la mort, van á parar als llims. En Silvela ja es camí dels llims... de la vida privada. Demunt son blanch bagulet d' albat, hi figura la daga florentina espuntada.

Segón mort de l' any; en Polavieja. Aquest ha passat á mellor vida de resultas d' un enfit. Va indigestárseli la capitania general de Madrid... Quan ja la tenia coll avall y mitj pahida, fins al punt de haver comprat alfombras y mobiliari per ajudar á ja bona digestió, van administrarli un vomitiu de Linares sódich y no tingué mes remey qu' arrojar lo bossí menjit. Mes la bilis va quedárseli tancada á dintre, fins que l' ha portat al sepulcre. D' aquest, no podrá dirse que li faltan capellans al enterro. Lo seu dol sembla una bandada de corbs. Sa muller com una nova donya Joana la Laca arrossegará llarch temps son cadavre insepult per Espanya y l' extranger. De primer antuvi farà cap á París. Veyam si 'ls francesos, en vista de lo que corromp la atmósfera lo matador de 'n Rizal, obligarán á que se l' enterri per sempre més. Aixís sia.

Mort tercer; en Dato. Aquest fulano era mes viu que 'l peix de l' art, mes sa vivor de poch li ha servit. Ab lo seu pahidor ni las pedras hi podian

res, com se probá á Manresa y Tarrassa. Tampoch li feyan mella 'ls xiulets, demostrantse en ell la vritat del adagi: «Ja pots xiular si l' ase, etc.» Tot ho pahia; pedras, xiulets, protestas y demás cosas indigestas li feyan á ell tanta impresió, com la que farian demunt la epidermis d' un elefant sorty cego. En Dato semblava immortal en lo ministeri y no obstant, oh fragilitat de las cosas humanas! ha mort d' una puntada de peu. Algún trinxerayre havia posat á la porta del ministeri un atrotinat tarot de copa que 's deya «Capitania general de Castilla la Nova». En Dato al sortir de casa li ventá puntapeu ab tota l' ánima y... ¡lensá un rey de mort! Sota del tarot, hi havia un adoquí; en Weyler!

Resultat de la broma; á la tarde ja tenia 'l peu inflat. al vespre la cama y á mitja nit moria fet un bot. Ell que tot ho pahia, no pogué soportar l' encuentro ab l' adoquí de marras.

Després d' aqueixos morts perteneixents á la categoria de 'ls fracassats, han ingressat també en la tomba del despreci, situada en lo regne de la mort... civil, una munió de personatjes de més ó menos categoria que, cansats de rodar per aquest mon de monas ab vestidura de vius, han perdut aquesta vestidura per imbecilitat propia ó justicia agena, anant á parar á la Necropolis del olvit.

Entre 'ls difunts de major categoria s' hi comptan en Paraiso y 'ls seus acólits de la Unió Nacional. Aquestos moriren en la flor de la edat, quan tothom 'ls creya plens de vida, á causa d' un canguelo fulminant. ¡No hi pogueren fer més! Amenassavan, cridavan, feyan lo cor fort, anavan pel mon esvalotant, com los xicots qu' á la nit 's fan passar la por ab baladreras cantarellas. Mes á lo millor del seu camí, van veure de lluny un tricorni de la guardia civil y... ¡camas ajudeume! En Paraiso ja no va parar fins á Saragosa, en Costa no va aturarse fins á París, mentres que l' Alba s' amagava en lo quarto mes fosch de la cambra de Valladolid. La simple visió d' un tricorni á la punta de una canya, va ser prou per arronsar el llombrigo als que volian menjarse 'l mon... ¡En pau descansin!

També ha mort—y de mort desgraciada—lo capitá Vritats. A n' aquest se li va ennuegar l' apellido barrejat ab un carmetlo que li regalá lo ministre de la Governació y morí d' asfixia, com las criaturas que tenen lo garrotillo.

Per fer anar endavant la Patria (sense subratllar) lo ministre votá una toma mensual de reconstituyents gubernatius. Aquets reconstituyents afectavan la forma de carmetlo, perque fossin de millor pendre. Mes ayl... la lliga del carmetlo y de 'l nom Vritat resultá impossible. Elements tan antagónichs no lligaren bé; donaren lloch á una reacció química qu' acabá per escanyar al pacient. La Patria no va endavant.

Ha mort també lo compte de las Almenas. L' ha portat al calaix un empaig, un enfit de presumpció y pueril vanitat.

Donantse aires de gran home y carregantse de importancia, aná pel mon presumint de salvador de la industria nacional y de protector de 'ls obrers. Visitá fábricas y cassinos y frech á frech ab la reali-

tat, va demostrar qu'és un gran *ignorador* de la indústria nacional y un protector *manquè*

Los industrials 's tornaren micos per ferli compondre l' A. B. C de la indústria y tingueren de desistir per poca capacitat del deixeble. Los obrers li feren l' obsequi de no anarlo á amohinar, en vista de que tampoch n' haurian tret res d' un aristócrata.

Y 'l compte morí... com á esperansa patriòtica. L' agonia fou llarga y desesperada. En gacetillas y *suellos* de periódich's demanava ayre y més ayre. Al fi, després de vuyt dias d' extremituts inútils, estirà la pota... dins d' un cotxe saló, y fou retornat á Madrid, facturat á la Sepulcral... del Senat. *Requiescat in pace.*

Aquestos son los *morts* de més importancia durant l' anyada. Molts d' ells encara bellugan, protestant de que se 'ls hagi enviat al sepulcre de la impotencia, ò se 'ls hagi arreconat en lo quarto fosch de l' olvit. No 'n fassin cas de tals protestas. Son morts y ben morts; ja están llestos pe 'ls contemporanis y per la posteritat. Si acás 's bellugan y bregan y mohuen bulla, no son ells qui 's belluga, no. Son los *cuchs* que portan á dintre; los *cuchs* de las passions. Han mort en ells las ideas elevadas, nobles y desinteressadas; ha mort en ells l' home dea. Sols queda l' home passió.

RAMÓN BEBENQUER.

QUATRE GORONAS

Encare, mareta, 'us ploro
com en anys passats...
¡Y es que per mí, mare,
vos moríu cad' any!

Com que vos, pare, 'l nort érau
de nostra familia,
encare 'us trovém en falta
com lo primer dia.

Al pensar, germana gran,
en tú mils vegadas,
recordo los millors temps
¡ay! de ma infancia.

No 'm podré may avenir,
may, ni per forsa,
de que, germaneta, tú
encar' sigas morta.

R. I. P.

Diada dels Morts de 1900.

J. BARBANY

Los "morts" de LA TOMASA

Los *industriosos caballeros*:

Dario Rahola; de Girona—Ramón Riba y Ollé; de La Guardia (Bruch)—Miquel Vilardell (á) Savalls; de Torelló—Eduart Ortega; de Almería—Tomás Bertrán; de Sitges—Ramón de Salazar; de Lleyda—Joseph Bonavía; de Borrassá—Magí Soler; de Bellpuig—Viuda Daufi; de Tortosa—Pau Guell y Oliver; de Gironella—Bartomeu Pelejá; de Capsanes—Joseph Puig; de Arenys de Mar—Emili Costa; de Girona—l'au Bargalló; de Sant Pere de Riudevittles—Joan Arbonés Vila; de Almatret—Joaquim Vidiella; de Vinaroz—Joseph Soler y Cartró; de Sitges—y Joan Gispert; de Sant Feliu de Guixols

HAN deixat **MORT**
en l' Administració de LA TOMASA.

I R. A. P. I

En aquest jorn, tan «trist» per nosaltres, de la «Commemoració dels MORTS» y embargats per lo *sentiment* que 'ns produheix la pèrdua de tantissims *sentiments* com suposan los «morts» més amunt transcrits, supliquém als nostres amichs, llegidors y especialment á las empresas editorials, que s' associhin á la pena que 'ns embarga y resin ab nosaltres un pare-nostre á la memoria d' eixos «morts» que pera LA TOMASA han volat al cel en cos y ànima.

Se suplican *recados*

Lo dol queda despedit.... y 'ls quartos també.

EN LO GEMENTIRI

Devant lo nitxo del meu ditunt, jo li prometo á vostè, un amor llarch, insustituible, etern... Tant etern com lo qu' ell m' inspirava fa cinch mesos!

- Si sabés que l' altre nitxo era per mi reservat... ja 'm tallava la coleta per tota una eternitat!

L. Robert
1900

- Dos anys fá que 'm dura 'l dol ¡dos anys de trista viudés!...
¿No hi haurá qui 'm digui rés?
¡Ay això s' allarga molt!

LA TOMASA
GRATITUT PÓSTUMA

AQUÍ
SCAN
DE
ASTA

Puig qu' en vida, cosinet,
tants mals tragos li vam dar
demostrémi ara al meu home
que no ho feyam per cap mal.

L. Robert.
1900

D' ULTRA TUMBA

Carta à la Tuyas.

Tuyas del cor estimada;
fá tres anys que ma morada
de visitar has deixat,
y está ma clepsa alarmada
creyent que 'm has olvidat.

Ja 'l teu *cosí* en vida 'm deya
quan tenia la taleya
de duptar del teu amor:

—Allunya, Nasi, eixa *ideya*,
puig t' estima de tot cor.—

Los primers anys endolada,
disfressant l' ensarronada,
venías ab lo tortell

dich, corona, emocionada,
al costat del *cosí* aquell.

Are m' ha dit un fulano
qu' es un vehí campetxano
y que ha mort d' un tip d' arrós,
que al costat 'nabas de un *mano*
portant un ventre molt grós.

En fi, Tuyas, jo no 'm queixo,
ni com altres maleheixo,
si has buscat un nou consol,
també jo aquí 'm diverteixo
perque, filla, no estich sol.

Los morts sortím de la fossa

y fem broma; hi ha una mossa
de una ossada colossal,
xicota de molta tossa
y al seu costat no 'm va mal.

Ab aixó, Tuyas ingrata,
ja no 'm tindrás per sabata
puig si el ditxo diu: «Antón
vesten tú, que ella no 's mata»,
la teu Nasi ja 's compón.

Per la copia,

J. EPH. M.ª FELIU.

A la bona memoria del malaguanyat poeta ampurdanés, en

JOAN SITJÀR Y BULCEGURA (q. e. p. d.)

Las musas vesteixen dol,
l' Ampurdá son plor ofega,
y la llengua catalana
s' aixuga els ulls ab tristesa.
¡Qu' ha mort el fill amantíssim!
¡qu' ha mort l' insigne poeta,
y el correctó inimitable
de nostra estimada llengua!
¡Qu' ha mort en Sitjá!... ¡El cantor
de la terra ampurdanesa!
«Cor d' àngel de l' Ampurdá».
—com mossen Cinto li deya—
¡Poeta de la Vall d' Aro,
ahont visqué dés sa naixensa,
y ahont va morir, rodejat...
de la espantosa miseria!...

Ningú com ell conceixia
las nostres costums pagesas,

ningú com ell las cantava
en ben rimadas quartetas,
senzillas com el seu cor,
y com ell, de candor plenas.

¿Qui es que no admirava, ¡qui!
al vellet d' hermosa testa,
blanch bigoti, ulls expressius,
y de boqueta riallera,
sentinli llegir poesías
dedicadas á la Verge,
á la causa catalana,
á las bellas pagesetas
y á las típicas costums
de la terra ampurdanesa,
ja pastorils y senzillas,
ja enérgicas y valentas?

¡Oh!... A menys que fos l' oyent
un cor de marbre ó de gebre,

devía extremirs' de goig
y d' entussiasme, al veurers
en aquell moment sublim
com encisat pel poeta!

¡Per 'xó jo, que vaig sentirlo
més d' un cop recitar bellas
composicions, que 'm deixaren
content y embadalit sempre,
avuy, puig que la diada
dels morts, l' Iglesia celebra,
aquest recort li tributo,
en prova del ver afecte
que professava al «Cantor
de la terra ampurdanesa!»

F. CARVERAS P.

La Bisbal, 25 Octubre 1900.

¡ M A R E !

¡Mare meva idolatrada,
mare del cor estimada,
ma ventura, mon consol,
á quí mon cor tan adora
y que lluny de tú trist plora
puig ets de ma vida 'l Sol

Sempre, oh sí, sempre igual qu' are
penso ab ton amor, oh mare,
d' oblidart' no hi ha perill;
igual sempre he d' estimarte
y jamay podré oblidarte
¡may t' oblidará ton fill!

Dintre el meu pit tinch grabada
la teva imatge estimada
y may sortirá del cor;

si 'l teu amor no té mida,
¿que sería de ma vida
si 'm faltés lo teu amor?

La vida fora un desfici,
constant torment, fer suplici...
¡per 'xó t' am més que ningú!
puig mon ànima endolada
sols en tú, mare adorada,
sols trova consol en tú!

Sols aprop teu, mare mia,
mon pobre cor té alegria
y es pera mí 'l mon bonich;
y tan sols la desventura
ompla mon pit d' amargura
quan lluny de tú, mare, estich.

Sé qu' has fet mil sacrificis,
qu' has passat per mí desfici,
que mare milló no hi ha;
y per 'xó, mare, voldria
que arribés prompte aquell dia
que t' ho pogués compensá.

¿Qué no faria jo are?...
La vida daría ¡oh mare!
per estolviar un dolor
á ton ànima afligida;
¡si jo t' am' més que á ma vida,
mare meva del meu cor!

JAUME MORÉ M.

EPITAFIS

†
Al peu mateix d' eixa creu,
hi ha enterrat en Joan Ganassa
que de viu ja n' era un *mori*
segons tothom afirmava,
ja qu' al cridar-lo, li deyan
ab rahó, «Lo Mort... de gana».

J. Santamaria Vinyals.

†
Aquí reposan las cendras
del tronera senyor Gil,
que may va trovar cap fil
ni entre las monjetas... tendras.

E. Blasi.

†
Jau aquí (mal m' está 'l dirho,
y casi fins me fa riure)
lo meu oncle, qu' era arcalde
y no sabia de escriure.

†
Descansa aquí l' oculista
Pere Poch y Rubinat;
mori mentres operava
un ull... de la Soletat.

Coco de Palafrugell.

†
Jau aquí el gimnasta Testa;
fent *planxas* era especial,
pro cap volta com aquesta
va fer tan be el *salt mortal*

C. G. Redembach.

†
Sota eixa llosa enterrada
hi reposa (quin bunyol),
la marina *infortunada*
del gran estat espanyol.

Mataix Fiero.

†
Hi ha dins d' aquesta caixeta
de 'n Guerrita la *coleta*,
de 'n Sagasta 'l gran *tupé*,
de 'n Doys una xirigota,
un *Tenorio* ab la xicota
y un servidor de vosté.

Joseph Juan y Martinez.

†
Que jau aquí tothom sab,
la meva sogra traidora;
estich cert que encare anyora
lo tirarme 'ls plats pel cap.

Noy de la Sal de Premiá.

†
Sota aquesta llosa estreta
descansa ma sogra Blasa.
Descansa ab pau y quietut,
ijo també *descanso*, á casa!

M. Roja Gavart.

†
Descansa aquí un capellá
que 's deya mossen Martí,
que tot anant *cap allá*,
per fi ha vingut *cap aquí*.

†
Aquí jau un bordegás
qual historia es algo bruta;
se judica que morí
tot fent ballar *la baldusa*.

S. Brugués.

†
Aquí descansen los restos
de la soltereta Guart;
la que deya á vários puestos:
—¡Els homes, ja están ben llestos!—
y morí de sobrepert.

Abelardo Coma.

†
Aquí l' esqueleto hi há
del mestre Pau Catapultas
que morí de las resultas
d' un gran tip... de dejuná.

Ribas Monfar.

†
Jau aquí un pobre torero
que cap banya 'l va matar,
fins que sa muller ab dugas,
al sepulcre 'l va portar.

R. Campins y Serra.

†
Descansa aquí un pobre actor
que morí d' una desgracia;
fent lo *Judas* va quedar
per descuyt, penjat al arbre.

Manso n.º 1.

†
Aquí dins d' aquet forat
hi jau la més digne y noble
filla única del poble.
¿Saps qui es? ¡La llibertat!

Joseph Ventayol Vilá.

†
Jau aquí en Joan Padilla,
un jove molt entonat,
que morí d' un constipat
que li va atacá á... l' ermilla.

J. T. M.

†
Jau dessota aquesta pedra
un que may se veyá fart;
son sogre, diu, va matarlo
donantli un tip d' *estofat*.

Pero Font Nielfa.

†
Baix aqueixa llosa freda
hi reposa un *andarin*
que morí d' un tip de corre...
anant á dintre 'l carril.

†
Dessota d' aqueixas llosas
hi ha un músich de regiment
que darrera de las noyas
va quedar sense instrument.

Rossinyol Llauné.

†
Reposa en eix clot mesquí
la Quimeta Bonadona,
(per més que 'm consta á 'n á mi
qu' era molt mala persona).

†
¡Para ton curs un moment
tú, que 'l cementir visitas,
y contempla aquesta fossa
plena de pols y trenyinas
ahont fa temps jau en l' oblit
la noble y santa Justicia!

F. Carreras P.

†
De lo etern sent escandall
reposa aquí Joan Vicari,
menescal, apotecari
y autor de la sopa d' all.

†
Germá, tremola, si pots:
aquí reposa una dona
que va ser la majordona
de trenta nou sacerdots.

†
Aquí jau Cristófol Pi,
sabi mestre de minyons;
se va menjá uns pantalons
y no 'ls va pogué pahi.

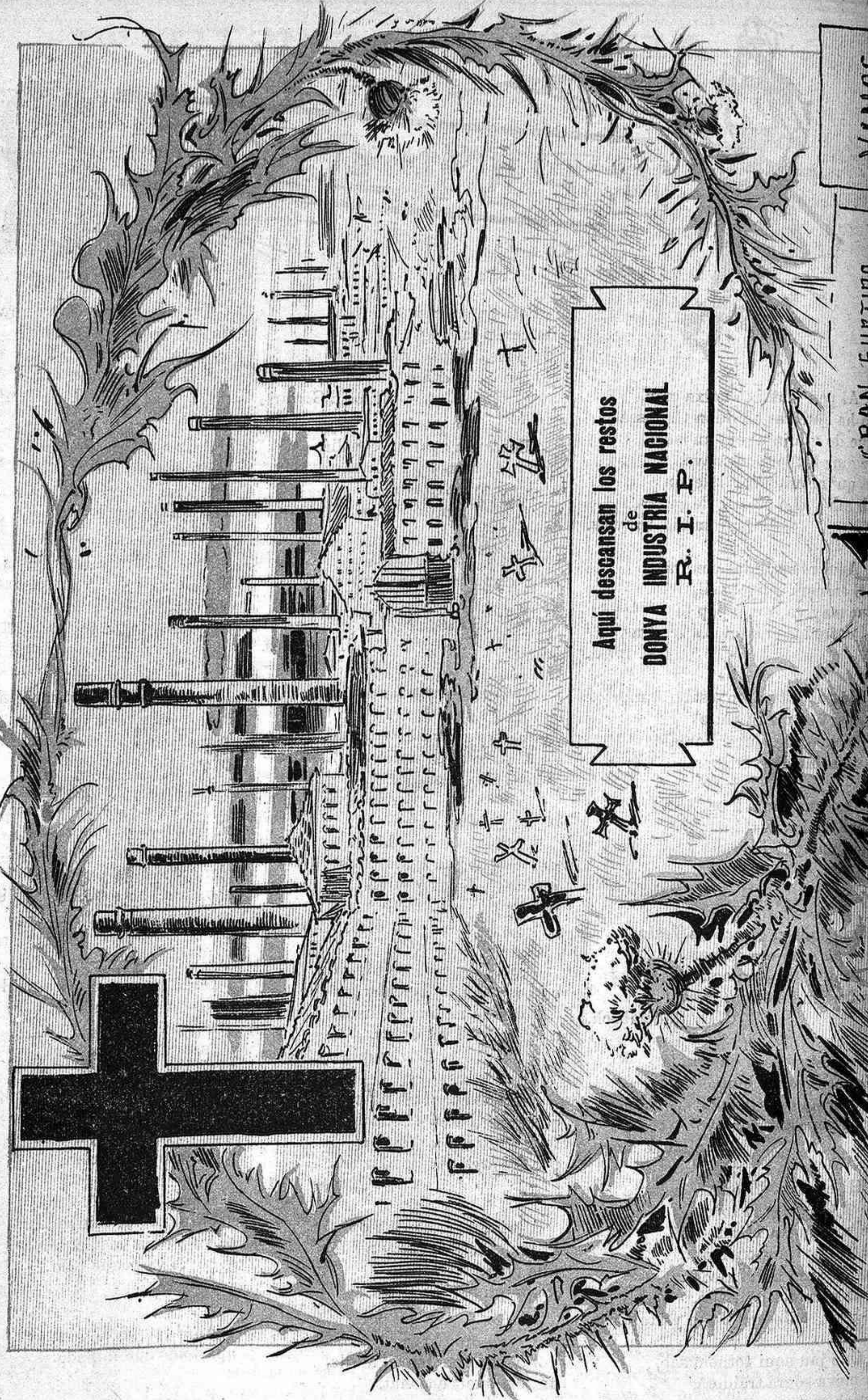
Rampells

†
Aquí jau un regidó...
aparteus' que fa pudó.

†
Un gandul aquí reposa,
que may ha fet altra cosa.

En Pepet.

Aquí descansan los restos
de
DONYA INDUSTRIA NACIONAL
R. I. P.

GRAN SURTIDO
PANECILLOS
VINOS
JEREZ

La crisis fabril s' imposa,
i els pobres passen fatichs!...
¡Plorém als morts que reposan
sense oblidarnos dels vius!

UN «MENTIS»

Jaume Arañó y Vilaplana,
traficant ab porchs y pells
qu' es un tipo segons diuhen
de no molt bons sentiments,
feu passar tan mala vida
á sa infelissa muller
que morí, pobreta, ans d' hora
després de molts sufriments.

Mes, volgüent ell dá un «mentis»
á la mal-parlada gent,
ha comprat una corona,
de porcelana y acer,
guarnida de sèmprevivas,
violetes y pensaments,
gessamins, lliris, gardenias,
dalias, rosas y clavells
ab grans llassos, flochs y fullas
imitant las de llorer
y ab una inscripció que diu
(ab lletres d' or) lo següent:
«Hoy 1.º de Noviembre
Jaime Arañó... á su mujer»

ABEN MIRAT

¡TOT MORT!

Mort lo día, quan lo sol
pel llunyá horitzó s' enfonza,
aixís com també la flor
que l' huracá son peu tronxa;
empró lo que no mort may,
ni cap mal llamp se l' emporta
es la que 'm fa guerra á casa:
¡ma reconsagrada sogra!

S. BRUGUÉS.

NOTAS SENTIMENTALS

Si al cementiri anéu
y per etzar trovéu
una lloseta blanca,
deixeuhi aná una flor
que 'l veritable amor
aquella tomba tanca

La cadernera viuda
exhala sospirs tendres des son nin
plorant la negra ausencia
de son company cantor que ja no viu

La nota mes ufana
de ma senzilla lira,
no quedarà en las cordas
mentres ma mare visca.
De ma modesta lira
la mes sentida nota,
la guado per quan siga
la meva mare morta.

Vegente nena hermosa, perduda y
envilida
de las passións qu' infaman entre
el fangós bregar,
ab mes crudeses 't ploro que si de
mort ferida,
ta tomba mitj oberta vegés en lo
fossar.

RAPEVI.

Recort

Festejava una xicota,
no molt maca, tampoch lletja;
no era del tot aixerida,
com no tenia res d' enza.

No molt alta, tampoch baixa;
aixó sí, molt rodoneta;
ab sas galas sense trampas,
qu' en tinch tota la certesa.

De costat, eram felissos;
jo content, ben joyosa ella;
que si 'l pastoret semblava,
ella la meva anyelleta.

De casament, ni la sombra;
jo 'n fugia com de pesta,
¡com vaig molt net de butxaca,
francament, no hi duya pressa!

Sols la sogra estemordia,
embestintme á tall de fera;
sort que després ab la noya,
d' aquells sustos la pau feyam.

Un que ab dineróns comptava,
la demaná por promesa;
¡quina cara hi feu la sogra!
caygué al primer cop de telas.

Al saberho ¡quina ganga!
ja res d' anar d' esquitllentas;
ha sortit qui paga 'l gasto;
si hi ha res mal fet, jo no hi era.

Vaig consolar á la noya,
ab satisfacció complerta,
dientli:—Creu á ta mare,
ja que té més experiencia.

Del que tu sabs y jo no ignoro
no te 'n escapi una lletra;
(no vull dir res del que 'm callo)
y ella 's despedí contenta.

No passaren pas molts dias;
lo de 'ls rals portava pressa;
celebrantse ab tota pompa,
del casament la gran festa.

Total, res; que ab la llum ara,
miro de no mourer fressa,
puig quan la cosa es sabuda,
també 's troba á las palpentas.

Y aixís, aném fent la via,
jo solter y casada ella;
resumint, que só ben lliure,
y sé cert qui 'l mort carrega.

BATANER DE MANLLEU

— EPITAFI —

Jau en eixa sepultura
la dona de 'n Pau Pastera,
y encar qu' ell jura y perjura
que un modél de donas era,
en cambi se m' assegura
qu' es are una calavera.

F. CARRERAS P.

ALS MEUS MORTS

Per los morts del cementiri
descubrirme es mon deber,
los meus morts en descubert
son per mí un crudel martiri.
Los primers, jéguin en pau;
los segons, ¡mal no 's reventan!
puig qu' ab sa barra consenten
deixarme á mí sense un clau.
D' apuntats en las llibretas
(que jo ja 'n dich lo fossà)
no sé pas quants n' hi tinch ja
que suman moltes pessetas;
y aquets morts vius, los veyéu
que 's tractan á tall de noble,
comprant lo millor del poble
sens rega'ejar lo preu
¡Celebréu la vostra festa!...
¡Celebréu lo vostre sant!...
Y jo que 'm vagi esbravant
tot fentme malbé la testa.
¡Ja arribará 'l vostre dia,
y un cop morts cap als Xiprés!...
Jo no us desitjo res més
qu' una molt llarga agonía.

NOY DE LA PEGA

RETALLS DE GLASSA

¡Si á cada cop que 'm matan, m'
enterressin, no guanyaria prou per
caixas!

Un cómich.

¡Tira peixet; quin tip de descansá
que 's fán los qu' entran en aquesta
casa!

Un gandul.

REDEMBACH.

FUNERARIAS

Al cap de nou mesos justos
que la Quima va enviudá,
ab lo gandul de 'n Benet
molt conten a 's va casá.
Avuy la pobra s' esclama,
y diu malehint la sort:
—Vaig deixá aquell per difunt...
y are agafo un altre «mort.»

LI. G. SALVADOR

VIDA Y MORT

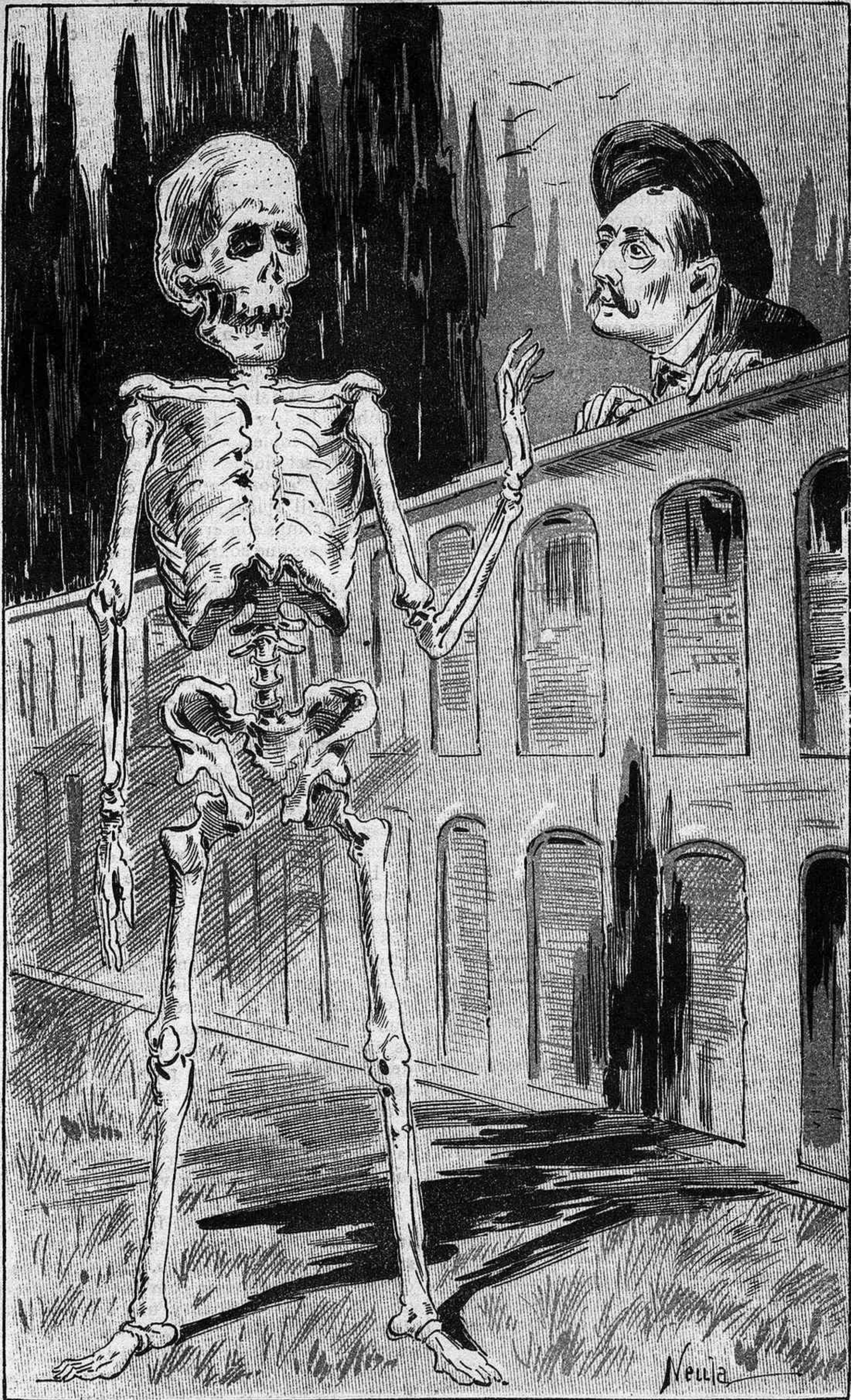
Després de molt cavilá
m' ha demostrat l' experiencia
la grandiosa diferencia
que de mort á vida hi ha.

Un abím que fá fredor
l' una de l' altra separa;
qual abím, la sort avara
'ns fa saltá ab gran temor.
Y no obstant y aixó, 'ns trobém
que, per instint natural,
fém aquest grandios salt
sens que compte 'ns ne donguém.

BERNABÉ LLORÉNS

LA TOMASA
LO GOS ELECTORAL

—No 's cansi senyó Benet. D' avuy endevant ja estém tots compromesos...
—Donchs, ¿per qui votaréu are?
—Pels redactors de *La Garsa*.

NECROLOGIA (I)

— DE —

LA ESPANYA DE 1679

Del llibre «Ensaigs de Crítica y de Historia» degut á la ploma del famós historiador, crítich y filosof á la vegada H. Taine, gloria que fou de la Fransa, y traduhit fidelissimament al castellá per l' il·lustrat escriptor mallorquí D. Rafael Ballester, trasplantem á corre-cuyta uns quants párrafos saltats, que poden servir de gran consol (?) á n' aquells espanyols descontents que 's queixan de la decadencia y d' altrás cosas de la Espanya de 1900.

Llegeixin lo que Taine posa en boca de Madame d' Aulnoy, com resultat de las impresions rebudas en son viatge durant aquella época per nostra nació.

«Al arriuar á son terme lo sigle XVII Espanya tenia molta semblansa ab la Turquia actual.

Encare que sigués tant extensa com Fransa sa població 's reduhía á 8 millóns de ánimas. Successivament va ser víctima d' Holanda, de Cromwell, Richelieu, Mazarino y Lluís XIV, perdent una provincia en cada guerra y sentli robadas las ciutats ab una llestesa assombrosa. Soh sosteniment 'l devía á l' ajuda que li donaban las nacions protestants; y si conservaba 'ls Paissos Baixos era ab guardias holandesas. (Lo reclutament de tropas—afegeix 'l traductor—per la guerra en dits Paissos va ferse tant dificil á Espanya, que d' aixó s' originá aquell refrá: *poner una pica en Flandes*).

Son exércit 's reduhía á 20 mil soldats indisciplinats y sa marina á uns quants vaixells que li havia deixat Gènova; manifestantse per tots cantons, junt á la impotencia del Estat, la miseria y la degradació dels súbdits.»

«A Madrit, los edificis son de sorra y rajols, sense vidres en las overturas. Quan se vol indicar una *casa bona* ja 's diu que fins té vidrieras. Los empedrats no poden ser pitjors. Quan plou, s' embassa l' aygua pe'ls carrers, y hi ha tant fanch qu' arriba de vegadas fins á la panxa dels caballs. Lo fanch esquitxa á las senyoras que van en carrossa; y encare que tapin las portellas ab los vidres ó cortinetas, penetra l' aygua casi sempre per las escletxas. Vull dir que la higiene urbana no 's coneix: cada carrer es un femer.

La policia es una atrocitat. Los pinxos assessinan á qualsevol per un grapat de moneda; y las autoritats son pitjor que 'ls pinxos. Ab diners, un alcalde de barri ó un agutzil agafa al més ignocent, fentlo morir de fam dintre 'l calabosso, sens' cap procediment especial, ni decret, ni ordre. Al revés, 'ls lladres assessins y envenenadors 's passejan tranquil·lament per Madrit si han fet quartos. La policia explota sos crims, á fi y efecte d' apoderarse del diner robat. A pesar de ser tant extesa la criminalitat, tot lo mes s' ajusticia un parell de criminals cad' any. y encara ab repugnancia. Devant del patíbul, lo pob'e plora y 's mostra indulgent ab lo criminal com á Italia.

(1) Ja que aquet número es dedicat als *morts*, tributém un trist recort á nostra Nació, d' aquell temps.

Una ciutat espanyola es igual qu' una ciutat d' Orient: una barreja d' individuos abandonats á sí mateixos, revolcantse en sas habitacions reduhidas y brutas; y agitan'se ab sos instints. La intervenció del Govern no es en benefici deis governats, sinó únicament pera expreme 'ls: cobra y deixa obrar á tothom com vulga... Mentres que 'l poble pagui: no trèu cap profit moral del home, y l' home no trèu profit de rés. Ni las voluntats humanas, ni las forsas naturals han sigut organizadas sabiament pera poguer anar á un fi útil á la Societat... D' aquí vè que 'l desordre, 'l salvatjisme y la esterilitat primitivas subsisteixin, fent en las personas y en las cosas. Misèria y vanitat; daurats y pellingos. Un sigle avans lo *Lazarillo de Tormes* havia escrit ja la novela de la fam. En aquesta general decadencia, tanta culpa té 'l Govern com 'l poble.»

«A consecuencia de haver combatut als moros, qualsevol nill del pais se considera descendent dels creuhats. La lley declara que 'ls bórts siguin considerats com nobles, y 'ls nobles no treballan. Qualsevol pageset viu persuadit de qu' es *hidalgo* ó gentil-home y 's dona de menos de cavar y fangar. Aqueix orgnll ajudat per la peresa, fa que la major part dels camps son erms, quan no cauhen en mans d' extrangers que conreuhan aquesta terra tan fértil»

«Aquí l' amor sembla 'l principal objecte y afany de la vida. A Madrit y á Toledo s' ouhen totas las nits de 400 á 500 concerts de guitarra. Ab una precocitat ardenta, los nens de 6 anys ja s' entenen ab nenas de sa edat y 's fan l' amor escandalosament, usant un llenguatge luxuriós ab 'ls ulls y ab 'ls dits.»

«Las molestias físicas més ridículas son jugadas com un alt honor quan se tracta d' una dama. Si la reyna surt á passeig ab sas damas, 'ls amants van á peu junt á las portellas de las carrossas, festejantlas, encara que s' omplin de fanch de cap á peus: es considerat lo mes *galán* qui va mes enfangat.

Las embrollas novelescas de Lope de Vega y 'ls desenlassos tràgichs de Calderón se trovan á cada pas en la vida ordinaria. Las més extranyas fantasis teatrals no fan sinó repetir las aventuras de carrer. Si una dama anant á passeig se veu perseguida per un *Tenorio* á disgust seu, no fa mes que acostarse al primer transeunt que topa y li prega que 'l lliuri d' aquell que la segueix. Aquest prech es una ordre per l' espanyol galant y molt sovint s' desafian aquell y aqueix per una dona que no la coneixen ni de vista. De vegadas succeheix que un *cavaller* entra á la primera casa que trova ab una dona de brasset. Fa sortir, espasa en ma, al amo de la casa, y aquest al passar regoneix á sa dona propia qu' es la *querida* del cavaller.»

«Per fi, regna aquí un fanatisme exaltat y destructor. Pe 'ls carrers se veuhen penitents que se assotan per amor á sa dama. Van tapats de cara y duhen al cap un boneto com una pirámide: portan guants y calsat blanch y una cinta penjada á las deixuplinas, regalo de las sevas *queridas*. Se donan molts d' ells tant forts assots á las espatllas nías que quedan llagats y la sang raja: las damas de darrera las gelosias 'ls alentan per medi de signos.

Quan trovan alguna dona guapa pe'l carrer s'assotan encara ab mes crueltat fins á poguer esquitxarla, lo qual es considerat com un compliment extraordinari que la dama agraeix moltíssim.

Res més salvatge que la manera com s'exposan ab las banyas del toro pera agradar á las senyoras. La festa del toreig es tant magnífica com terrible y reuneix totes las seduccions pera emocionar de debó y fer venir un atac de nervis. Rebut 'ls ardents raigs del sol, lo rey, 'ls embaixadors, los grans concellers del Regne ab sas insignias y condecoracions, tots 'ls Grans d'Espanya y totes las damas de la més alta aristocràcia emperifolladas y rub-blertas de pedras preciosas y vestidas ab trajos de las més riquíssimas telas extrangeras ocupan 'ls palcos de la plassa decorats ab tapissos d'un valor inmens y sota dossers brodats d'or. Sis cavallers de la noblesa s'presentan ab dotze caballs de repuesto cad'un, sis mulas carregadas de llansas y quaranta lacayos vestits de moaré recamat de puntas ab brocat de plata y or. Cad'un dels sis cavallers

vesteix trajo negre de seda, ab adornos de gayeta. Adornan sos barrets ab plomas blancas mosquejadas ab un preciós distintiu de diamants y un cordon de pedreria: ceneixen bandes carmesís, blancas, blavas ó grogas brodadas també d'or. Ab semblant equipaje empaytan al toro, primer ab la llansa y después ab la espasa. Els caballs ab el ventre esborancat s'trepitjan las tripas y, ordinariament, *moren deu homes en cada corrida.*»

Are, prou.

Deu l'hagi perdonada á la Nació d'allavors, que morí víctima del rebaixament més gran que registra la historia de las Nacions, segons lo sabi Taine.

Y Deu no permeti que de la Espanya d'are no'n fassin una necrologia parecuda 'ls Taines de la posteritat.

PEPET DEL CARRIL.

CAMPANADAS

Havém tingut lo gust de saludar novament á nostre volgut amic D. Joaquim Ponsa, persona conegudíssima en aquesta capital, que ha visitat las més importants poblacions de la Peninsula, com Saragossa, Alicante, Murcia, Cartagena, etc., etc., per establir negocis relacionats ab la acreditada casa de D. Joseph Ponsa de l'Habana, propietaria del *Tren lavado*.

Creyém que las relacions establertes per en Joaquim Ponsa en son darrer viatge, redundarán en benefici de 'ls productors cubans y espanyols.

Felicitém á nostre amic per son regres, desitjantli que al retornar á sas habituals ocupacions, logri la prosperitat á que s'ha fet acreedor per sa activitat y prendas de carácter.

✱

Diumenje comensa la temporada de hivern, en la plassa de Toros de la Barceloneta la qual, celebrarem que siga fructifera.

Quan menys, en aquesta Empresa ademés dels intel·ligents senyors Montané y Armengol (fill) hi figura la Junta de la Casa de Caritat co-propietaria de la plassa, y 'ns va molt be que la part brutal de l'espectacle siga al menys profitosa als pobres.

¡Sense comptar ab la competència de preus, que sempre resulta beneficiosa al públich.

Pera debut s'anuncia novellada de Perez de la Concha reputada com una de las millors ganaderias y per cuadrilla la dels joves sevillans á qual fren e hi figuran l'*Algabeño* y *Gallito* que son dos dels que despuntan actualment ab regositj dels aficionats.

TEATROS

PRINCIPAL

Dissapte se inaugura aquet teatro ab la companyia de sarsuela catalana que dirigeix lo Sr. Bosch.

Lo escullit y números públich que hi assistí, dongué mostrars de la satisfacció ab que veyá se reanudés aquet género, pero precis es confessar que los iniciadors del programa no estigueren acertats.

La festa del barri ab que s'comensá, resulta massa infantil pera lo march de la casa. Se comprén que agrades 30 ó 40 anys enrera y per los invidables artistas que la estrenaren en lo Tivoli (vell) pero en nostre teatro Principal se fan necessarias obras de mes importancia.

A continuació s'estrena *Lo suplici de Tántalo*, sarsuela que ja coneixiam en italiá per habérsola representada las xamosas germanas Tani ab lo titol de *Un matrimonio fra due donne*.

L'arreglo catalá sigué aplaudit en lo primer acte y unanimament protestat en lo segón; per lo tant la concurrencia sortí del teatro del tot desconhortada.

En lo primer acte sobressurt una sardana de composició fácil y elegante, pero á sa segona part, dit ball que en la obra serveix de regositj en celebració d'unas bodas, per art de *birli-birloque* se converteix en cant bélich que si bé entusiasma als *morenos*, se veje era del tot extemporani.

Forman part de la companyia, artistas ja coneguts y reputats y alguns de nous haventse distingit entre aqueixos la Srta. Paricio que se captá del tot las simpatias, per las dots que demostrá possehir.

Per lo dit, se pot comprendre que s'fa precis otras obras y que la Direcció tingui tacto al escullirlas; de lo contrari preveyém un mal fi de temporada.

NOVETATS

Divendres ab *Lo nuvi*, del malograt Feliu y Codina comensá la companyia dramática del Sr. Borrás.

Fins avuy, totes las obras representadas son ja conegudas, pero ab tot s'ha vist la experta direcció de dit notable actor y los reputats artistas que hi ha en la companyia, per lo que s'han donat uns conjunts admirables.

Actualment estém en plé *Tenorio*; tan prompte acabi aquet *caballer* sas fetxorias, comensarán los estrenos que segons noticias n'hi ha alguns de relativa importancia.

Fins dissapte próxim no podrá debutar la eminent Duse y será la obra de debut la coneguda de Dumas, *La dama de las camelias*, de la que ja es sabut ne fa dita artista una insuperable creació de la desventurada protagonista.

Per lo números abono lograt y també per l'afany ab que es esperada la primera de las artistas dramáticas contemporaneas, es de esperar que las quatre funcions que ha de donar dita celebrada actriu, serán quatre aconteixements.

GRAN-VIA

Per fi ha trobat la Empresa una obra d'èxit vritat ab *El guitarrico*, sarsuela de costums aragonesas.

Dita obra es sumament agradable y está escrita ab gran correcció y fluidés y entre sas escenas cómicas y de bon gust, n'hi está intercalada alguna de dramática y de gran empena, resultant en conjunt una obra mestra.

Molt contribuí al extraordinari èxit lograt, la perfecta execució que hi donaren tots los artistas, sobressurtint los Srs. Güell, Leon y Garrido, que lo primer dels referits, hi desempenyá un vell acabadíssim aixis com també lo jove Sr. Garrido, artista que ha entrat en la companyia y que á pesar de ser *novato* en lo teatro s'emporta al públich per las envejables qualitats que posseheix.

Dilluns ab la perla de las sarsuelas *Una vieja*, debutá la Sra. Martín Gruas, que també resultá un èxit per dita artista y los Srs. Gil y Garrido.

Ab aquestas dugas obras y los dos nous artistas contractats, se pot dir que lo teatro Gran-Via ha entrat en nova fassa, que molt ho celebrém.

UN CÒMICH RETIAT.

DIÀLEGH D' ULTRA TUMBA

—¿Que fán amich don Arseni,
los hereus que vaig deixar?...
—Donchs, en Sinvela tant tonto
y 'l pobre duch.... fet un paul!